

Sygn. akt II CSK 44/07

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 24 maja 2007 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Helena Ciepła (przewodniczący)

SSN Stanisław Dąbrowski (sprawozdawca)

SSN Tadeusz Żyznowski

w sprawie z powództwa Syndyka Masy Upadłości Przedsiębiorstwa "D."
przeciwko E.G., Skarbowi Państwa - Prezesowi Sądu Rejonowego w N. oraz "E."
Spółce Akcyjnej
o zapłatę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej w dniu 24 maja 2007 r.,
skargi kasacyjnej strony pozwanej Skarbu Państwa - Prezesa Sądu
Rejonowego w N.
od wyroku Sądu Apelacyjnego
z dnia 10 sierpnia 2006 r., sygn. akt [...],

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania i orzeczenia o
kosztach postępowania kasacyjnego.**

Uzasadnienie

Syndyk masy upadłości Przedsiębiorstwa „D.” wystąpił z powództwem przeciwko komornikowi E.G. o zapłatę kwoty 872.428,68 zł z ustawowymi odsetkami od daty zajęcia kwot, składających się na należność główną, do dnia zapłaty. W toku procesu wezwano do udziału w sprawie w charakterze pozwanych Skarb Państwa – Sąd Rejonowy w N. oraz „E.”.

Sąd Okręgowy w Z. wyrokiem z dnia 24 maja 2005 r. zasądził solidarnie od pozwanej E.G. i Skarbu Państwa – Sądu Rejonowego w N. oraz od „E.” na rzecz powoda kwotę 353.168,77 zł wraz z ustawowymi odsetkami od 28 października 2003 r. do dnia zapłaty.

Podstawę orzeczenia Sądu stanowiły następujące ustalenia faktyczne: W dniu 19 grudnia 2001 r. Sąd Rejonowy w Z. otworzył postępowanie układowe wobec Przedsiębiorstwa „D.” W dniu 20 grudnia 2001 r. Zarządca komisaryczny tego przedsiębiorstwa zawiadomił komornika E.G. o otwarciu postępowania układowego wobec powoda. W postępowaniu układowym uczestniczyli wierzyciele: M.Ł., J.G. i H.F. Zarządca komisaryczny w dniu 8.07.2002 r. złożył w sądzie wniosek o umorzenie układu i ogłoszenie upadłości. Sąd Rejonowy w Z. w dniu 10.07.2002 r. wydał postanowienie o umorzeniu postępowania układowego. Orzeczenie to uprawomocniło się w dniu 18.07.2002 r. W dniu 12.07.2002 r. wierzyciel H.F. złożył do komornika E.G. wniosek o wszczęcie postępowania zabezpieczającego na podstawie dołączonego nieprawomocnego nakazu zapłaty przeciwko powodowi. We wniosku znajdowała się wzmianka o tym, że Sąd Rejonowy w Z. w dniu 10.07.2002 r. wydał postanowienie o umorzeniu postępowania układowego. Podobnej treści wnioski niezwłocznie złożyli J.G. i M.Ł., dysponujący prawomocnymi tytułami wykonawczymi.

W dniu 15.07.2002 r. zostały doręczone powodowi zawiadomienia o wszczęciu egzekucji na rzecz tych wierzycieli. W okresie od 12 do 18 lipca 2002 r. pozwana dokonała zajęcia rachunków bankowych powoda w ramach prowadzonych postępowań egzekucyjnych na rzecz wymienionych wierzycieli,

natomiast w dniu 18 lipca 2002 r. na rzecz wierzyciela „K.” S.A. na kwotę 5.118,34 zł. Po dokonanych zajęciach pieniądze przelała na swoje konto. Pozwana otrzymała prawomocne postanowienie Sądu Rejonowego w Z. z dnia 10 lipca 2002 r. o umorzeniu postępowania układowego w dniu 19 lipca 2002 r. około godz. 8⁰⁰. W tym samym dniu około godz. 11⁰⁰ pozwana przelała na konta wierzycieli łącznie kwotę 872.428,68 zł. Poszczególni wierzyciele otrzymali następujące kwoty:

M.Ł. kwotę 173.911,27 zł, która została zajęta w dniach 15, 16 i 17 lipca 2002 r.

J.G. kwotę 518.885,81 zł, która została zajęta w dniach 12 i 15 lipca 2002 r.,

H.F. kwotę 174.513,26 zł, która została zajęta w dniu 15 lipca 2002 r. „K.” S.A. kwotę 5.118,34 zł, która została zajęta w dniu 18 lipca 2002 r.

W dniu 19 lipca 2002 r. Sąd Rejonowy w Z. około godziny 12⁰⁰ ogłosił upadłość powoda. Pozwana dowiedziała się o powyższym około godz. 14⁰⁰ tego samego dnia. Pozwana była ubezpieczona z tytułu odpowiedzialności cywilnej za szkody powstałe przy wykonywaniu czynności związanych ze swoją działalnością egzekucyjną w „E.” na kwotę 500.000 zł.

Sąd Okręgowy uznał powództwo za zasadne w części, tj. do kwoty 353.168,77 zł wskazując, że odpowiedzialność pozwanej oparta jest na art. 23 ust. 1 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji w jego brzmieniu z lipca 2002 r., a więc z okresu, kiedy powódka dokonywała czynności egzekucyjnych. Zgodnie z tym przepisem komornik ponosi odpowiedzialność za szkodę wyrządzoną przy wykonywaniu czynności, nie normując jednocześnie rodzaju tej odpowiedzialności. Ta w tym czasie była uregulowana w art. 415 k.c., wobec czego przedmiotem badania Sądu była wina pozwanej oraz zakres szkody spowodowany jej działaniem.

Sąd Okręgowy uznał, że pozwana nie powinna zgodnie z obowiązującymi ją przepisami wszczynać postępowania egzekucyjnego wobec powoda w czasie pomiędzy 12 lipca a końcem dnia 17 lipca 2002 r., gdyż orzeczenie o umorzeniu postępowania układowego było wówczas nieprawomocne. Zgodnie z obowiązującym wtedy art. 29 prawa o postępowaniu układowym – po otwarciu postępowania układowego do czasu prawomocnego rozstrzygnięcia co do układu,

albo umorzenia postępowania, nie może być dokonywana spłata długów objętych postępowaniem. Nie może być również w tym czasie wszczęta lub prowadzona dalej przeciwko dłużnikowi egzekucja w poszukiwaniu wierzytelności objętych postępowaniem układowym. Postępowanie egzekucyjne wszczęte wcześniej powinno zostać zawieszona. Z uwagi na treść tego przepisu, wszystkie dokonane przez pozwaną zajęcia, za wyjątkiem zajęcia dokonanego w dniu 18 lipca 2002 r. na kwotę 5.118,34 na rzecz „K.” S.A., były bezprawne. Pozwana wiedziała o toczącym się postępowaniu układowym oraz o tym, że przynajmniej do dnia 18 lipca 2002 r. orzeczenie o umorzeniu tego postępowania nie mogło być prawomocne.

Sąd Okręgowy uznał, że wielkość szkody wskazanej w pozwie winna zostać pomniejszona o kwotę 5.118,34 zł, którą pozwana wyegzekwowała bez naruszenia prawa i dlatego za podstawę wyliczeń przyjął kwotę 867.310,34 zł oraz uznał, że szkoda wyrządzona powodowi winna zostać zmniejszona o wartość, jaką uzyskaliby wierzyciele przy braku działania pozwanej w toku postępowania egzekucyjnego. Wedle wyliczeń powoda wierzyciele ci byłiby zaspokojeni w 59,28%, gdyby zgłosili swoje wierzytelności w postępowaniu upadłościowym i dlatego dokonał odpowiedniego pomniejszenia szkody. W wyniku tych wyliczeń Sąd Okręgowy zasądził kwotę 353.168,77 zł, odsetki zasądził od dnia wezwania do zapłaty odszkodowania. Sąd przytoczył art. 23 ust. 3 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji jako podstawę prawną solidarnej odpowiedzialności Skarbu Państwa i art. 822 k.c., jako podstawę prawną odpowiedzialności „E..”

Od powyższego wyroku obie strony wniosły apelację. Sąd Apelacyjny wyrokiem z dnia 10 sierpnia 2006 r. sprostował oczywistą niedokładność pisarską zawartą w zaskarżonym wyroku dotyczącą oznaczenia statio fisci poprzez zastąpienie słów „Sądowi Rejonowemu w N. i Sądu Rejonowego w N.” słowami „Prezesowi Sądu Rejonowego w N. i Prezesa Sądu Rejonowego w N.” oraz zmienił zaskarżony wyrok w ten sposób, że zasądził solidarnie od pozwanych: E.G., Skarbu Państwa – Prezesa Sądu Rejonowego w N. oraz od „E.” dalszą kwotę 514.141,57 zł, z ustawowymi odsetkami od dnia 28 października 2003 r. do dnia

zapłaty z tym, że odpowiedzialność „E.” ograniczył do kwoty 500.000 zł, oddalił apelację pozwanych.

W ocenie Sądu Apelacyjnego błędne było wnioskowanie Sądu pierwszej instancji, że wierzyciele z wniosków których pozwana podjęła czynności egzekucyjne w okresie od 12 do 17 lipca 2002 r. zostaliby w 59,28% zaspokojeni z funduszy masy upadłości, dlatego szkoda jaką wyrządziła pozwana swoim bezprawnym działaniem ograniczona winna być tylko do kwoty 353.168,77 zł. Stanowisko takie – zdaniem Sądu Apelacyjnego – nie zasługuje na aprobatę, gdyż majątek dłużnika w postaci środków na jego rachunkach bankowych, po ogłoszeniu upadłości, stanowi masę upadłości, z której w toku postępowania upadłościowego następuje proporcjonalne zaspokojenie wierzycieli. Wskutek bezprawnych działań pozwanej majątek dłużnika został uszczuplony o kwotę 867.360,64 zł. Sprzeczne z prawem działania komornika podejmowane były wyłącznie w interesie kilku wierzycieli, a skutkiem tych działań było pokrzywdzenie pozostałych wierzycieli.

Jak wynika z oświadczenia syndyka, w dacie upadłości nie było na koncie powoda żadnych środków, zaś do częściowego zaspokojenia pozostałych wierzycieli, którzy uczestniczyli w postępowaniu upadłościowym doszło wyłącznie na skutek sprzedaży przedsiębiorstwa upadłego. Postępowanie upadłościowe do tej pory nie zostało zakończone, dlatego – zdaniem Sądu Apelacyjnego – dowolne było ustalenie przez Sąd pierwszej instancji, że wierzyciele na rzecz których komornik dokonał zajęcia rachunków bankowych powoda zostaliby zaspokojeni w takiej wysokości jak zostało to przedstawione na podstawie teoretycznych wycień syndyka dokonanych na żądanie sądu. Gdyby w masie upadłości znalazły się środki wyegzekwowane przez komornika inaczej z pewnością przedstawiałby się plan podziału funduszy masy upadłości, więc w ocenie Sądu Apelacyjnego brak jest racjonalnych podstaw do uznania, że wierzycielności te zostałyby zaspokojone w 59,28%.

Mając na względzie, że w czasie powstania szkody obowiązywał jeszcze art. 769 k.p.c. Sąd Apelacyjny uznał, że na podstawie tego przepisu w związku z art. 23 ustawy o komornikach sądowych, komornik solidarnie ze Skarbem Państwa obowiązani są do naprawienia szkody. Odpowiedzialność „E.” S.A., ograniczona do

sumy ubezpieczenia, na jaką opiewała umowa ubezpieczenia pozwanej E.G., znajduje swoje źródło w treści art. 822 k.c.

Zastępując słowa „Sąd Rejonowy w N.” słowami „Prezes Sądu Rejonowego w N.” Sąd Apelacyjny miał na względzie, że Skarb Państwa w myśl art. 38 w zw. z art. 33 k.c. działa poprzez swoje organy, zaś organem uprawnionym do reprezentacji Sądu Rejonowego jest Prezes tego Sądu (art. 21 § 1 pkt 1 ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych).

W skardze kasacyjnej od wyroku Sądu Apelacyjnego pozwany Skarb Państwa zastępowany przez Główny Urząd Prokuraturii Generalnej Skarbu Państwa zarzucił naruszenie art. 361 § 2 k.c. przez jego błędną wykładnię polegającą na przyjęciu, że na ustalenie wysokości szkody nie ma wpływu wysokość korzyści, jaką powód uzyskał w wyniku zdarzenia wyrządzającego szkodę i tym samym mylne zrozumienie i zastosowanie zasady pełnego odszkodowania oraz poprzez niewłaściwe zastosowanie tego przepisu, polegające na zaprzeczeniu związku między ustalonym faktem zmniejszenia się zobowiązań powoda a określoną w art. 361 § 2 k.c. wysokością poniesionej przez niego straty. W skardze kasacyjnej zarzucono także naruszenie przepisów postępowania – art. 67 § 2 k.p.c., poprzez przyjęcie, że w niniejszej sprawie uprawnionym do reprezentowania Skarbu Państwa jest wyłącznie Prezes Sądu Rejonowego w N., które to uchybienie mogło mieć istotny wpływ na wynik sprawy, a nawet może stanowić przyczynę nieważności postępowania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Szkoda poniesiona przez powoda na skutek bezprawnej egzekucji przeprowadzonej przez komornika na rzecz niektórych tylko wierzycieli ma dość szczególny charakter. Nie ulega wątpliwości, że egzekucji dokonano w granicach ustalonych tytułami wykonawczymi zobowiązań dłużnika i w jej wyniku dług wygasł. W konkretnym przypadku istota szkody polega na tym, że powód na skutek bezprawnego działania komornika został pozbawiony możliwości zaspokojenia wszystkich swoich wierzycieli w stopniu wynikającym z prawa upadłościowego. Wierzyciele na rzecz których pozwana Komornik E.G. wyegzekwowała łącznie kwotę 867.360,34 zł otrzymali więcej, niż mogliby otrzymać w wyniku postępowania

upadłościowego, zaś powodowi zostało mniej na zaspokojenie innych wierzycieli. Uszczuplenie kwoty dla innych wierzycieli stanowi szkodę powoda.

Wbrew stanowisku Sądu Apelacyjnego cała wyegzekwowana kwota 867.360,34 zł nie jest szkodą, gdyż, gdyby nie przeprowadzono egzekucji, wierzyciele na rzecz których kwotę tę wyegzekwowano i tak otrzymaliby część swoich należności w postępowaniu upadłościowym. Oczywiście Sąd Apelacyjny ma rację, że przesłanką uzyskania zaspokojenia byłoby zgłoszenie wierzytelności w toku postępowania upadłościowego i umieszczenie ich na liście wierzytelności. Jednakże biorąc pod uwagę zasady doświadczenia życiowego, nieprawdopodobne jest, aby wierzyciele, których zaspokoił komornik, przy braku zaspokojenia nie zgłosiliby swoich wierzytelności do postępowania upadłościowego. Nieprawdopodobna jest bowiem sytuacja, w której wierzyciele mając świadomość, że w masie upadłości znajduje się znaczny majątek, nie chcieliby uzyskać zaspokojenia.

Szkodą poniesioną przez powoda jest różnica między wyegzekwowaną przez komornika kwotą 867.360,34 zł, a kwotą którą wierzyciele egzekwujący otrzymaliby w postępowaniu upadłościowym. Ustalenie tej ostatniej kwoty na podstawie dowodów przedłożonych przez strony i zasad doświadczenia życiowego było rzeczą Sądu meriti. Ponieważ Sąd Apelacyjny tego ustalenia nie poczynił, uznać należy za zasadny zarzut skargi kasacyjnej co do naruszenia art. 361 § 2 k.c.

Usprawiedliwiony jest także zarzut naruszenia art. 67 § 2 k.p.c. Skarb Państwa jako osoba prawna nie ma swoich własnych organów. Stosownie do art. 67 § 2 k.p.c. za Skarb Państwa podejmuje czynności procesowe organ państwowej jednostki organizacyjnej, z której działalnością wiąże się dochodzone roszczenie lub organ jednostki nadrzędnej.

W konkretnej sprawie problem wynika z tego, że odpowiedzialność Skarbu Państwa na podstawie art. 769 k.p.c. (obecnie na podstawie art. 23 ust. 3 ustawy o komornikach sądowych i egzekucji) wiąże się nie z działalnością państwowej jednostki organizacyjnej, ale z działalnością komornika, który nie należy do *stationes fisci*. Trzeba więc poszukiwać istniejących związków między komornikiem

a jednostkami organizacyjnymi Skarbu Państwa. Komornik działa przy sądzie rejonowym (art. 1 ustawy o komornikach sądowych i egzekucji), a czynności nadzorcze w stosunku do niego podzielone są między prezesów sądów rejonowych, okręgowych i apelacyjnych i Ministra Sprawiedliwości. Biorąc pod uwagę treść art. 67 § 2 k.p.c. można uznać, że w sprawach dotyczących solidarnej odpowiedzialności Skarbu Państwa z komornikiem czynności procesowe powinien podejmować za Skarb Państwa organ sądu.

Stosownie do art. 22 § 3 ustawy - Prawo o ustroju sądów powszechnych prezes sądu okręgowego wykonuje czynności administracji sądowej w stosunku do sądów rejonowych na obszarze właściwości sądu okręgowego oraz sprawuje nadzór - nad działalnością tych sądów. Wydaje się więc, że prezes sądu okręgowego jest właściwym organem do podejmowania czynności za Skarb Państwa w tego rodzaju sprawach. Tak też wynika z przeważającej praktyki Sądu Najwyższego (np. wyroki z 16 maja 2002 r., IV CKN 1061/00 (niepubl.), z 4 września 2002 r., I CKN 926/00 (MOP 2002, nr 19 s. 68), z 27 listopada 2002 r., I CKN 1309/00 (OSNC 2004 nr 1, poz. 12), z 21 listopada 2003 r., V CK 56/03 (MOP 2006, nr 11, s. 598), z 25 listopada 2003 r., II CK 280/02 (LEX nr 82264), z 6 lutego 2004 r., II CK 401/02 (niepubl.), z 9 września 2004 r., II CK 510/03 (niepubl.), z 19 października 2005 r., V CK 213/05 (LEX nr 187070), z 20 kwietnia 2006 r., IV CSK 62/06 (LEX nr 191171).

Z powyższych względów na mocy art. 398¹⁵ k.p.c. Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji wyroku.